

Türk xalqlarının minillik arzusu

Müasir dövrümüzdə dünya düzəninə yenidən formalaşması və bu fonda beynəlxalq münasibətlər sistemində yeni regional platformaların meydana çıxması dünyada sabitlik, təhlükəsizlik və inkişaf anlayışlarına yeni məzmun gətirir. Bu reallıqlar fonunda Türk Dövlətləri Təşkilatı təkcə ortaqlar tarix və mədəniyyət zəminində yaranmış birlik deyil, həm də geosiyasi və geoiqtisadi təsir gücünə malik strateji platforma kimi formalaşmaqdadır. Son illərdə təşkilatın inkişaf dinamikası göstərir ki, türk dövlətləri artıq qlobal sabitlik və təhlükəsizlik arxitekturasında müstəqil subyekt kimi çıxış etməyə iddialıdır. Bu mənada 7 oktyabr 2025-ci ildə Qəbələdə keçirilən Türk Dövlətləri Təşkilatının Dövlət Başçıları Şurasının 12-ci Zirvə Görüşünü həm siyasi, həm də ideoloji baxımdan yeni mərhələnin başlanğıcı kimi dəyərləndirmək olar. Zirvənin “Regional sülh və təhlükəsizlik” mövzusunda həsr olunması da qlobal idarəetmə sistemində türk dünyasının rolunun və strateji məramının birbaşa göstəricisidir.

XII Qəbələ Zirvəsi göstərir ki, Prezident İlham Əliyevin bundan əvvəl Bışkek, Şuşa və Budapeşt zirvələrində səsləndirdiyi “Türk Dövlətləri Təşkilatı dünya miqyasında güc mərkəzlərindən birinə çevrilməlidir” çağırışı artıq strateji konsepsiya səviyyəsinə yüksəlmişdir. Azərbaycanın ardıcıl təşəbbüsləri nəticəsində TDT etno-mədəni birlikdən real təsir gücünə malik olan siyasi-iqtisadi birliyin təşəkkül mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Prezidentin XII Zirvə Toplantısındakı çıxışı TDT-nin transformasiya proseslərini dərin elmi-siyasi əsaslarla izah edir. Dövlət başçısının vurğuladığı kimi, bu gün TDT artıq yalnız

əməkdaşlıq platforması deyil, beynəlxalq münasibətlər sistemində ciddi geosiyasi mərkəzlərdən birinə çevrilməkdədir.

Qəbələ Zirvəsində təşkilata sədrliyin Qırğızıstandan Azərbaycana keçməsi sadəcə rotasiya deyil, ölkəmizin liderlik missiyasının beynəlxalq səviyyədə rəsmi təsdiqi kimi qiymətləndirilməlidir. Şübhə yoxdur ki, Azərbaycanın TDT-yə sədrliyi bu təşkilatın institusional dayanıqlılığının möhkəmlənməsində mühüm mərhələ olacaqdır. Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, birgə hərbi təlimlər, iqtisadi inteqrasiya və humanitar əməkdaşlıq istiqamətlərində ölkəmiz fəal rol oynayır. Azərbaycan

nın sabit siyasi sistemi, iqtisadi potensialı, strateji-coğrafi mövqeyi və güclənən hərbi-siyasi imkanları TDT-nin təşəkkül proseslərinə mühüm töhfələr verir. Bütün bunlar Azərbaycanın təşkilat daxilində təkcə ideoloji baxımdan istiqamətverici deyil, həm də regional və qlobal stratejiyanı müəyyənləşdirən mərkəz kimi formalaşdığını nümayiş etdirir.

Təhlükəsizlik və sülh anlayışları TDT-nin əsas sütunlarını təşkil edir. Prezident İlham Əliyevin vurğuladığı kimi “təhlükəsizlik təmin edilmədən inkişaf mümkün deyil”. 2020-ci ilin Vətən müharibəsində əldə edilmiş tarixi Zəfərimiz və 2023-cü ildə böyük uğurla həyata keçirilmiş anti-terror tədbirləri nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin tam bərpası yalnız milli səviyyədə deyil, həm də bütövlükdə regionda ədalətin, sülhün və sabitliyin bərqərar olunması baxımından beynəlxalq əhəmiyyət kəsb edən mühüm hadisədir. Vaşinqtonda paraflanan sülh sazişi və ATƏT-in müvafiq qərarları isə Cənubi Qafqazda yeni sülh mərhələsinin başlanğıcını təsdiqləyir. Bu, Azərbaycanın sülh gündəliyinin beynəlxalq səviyyədə reallaşması deməkdir.

Türk Dövlətləri Təşkilatının çağdaş inkişaf trayektoriyası onu təkcə mədəni inteqrasiya mərkəzinə deyil, həm də strateji təhlükəsizlik və iqtisadi əməkdaşlıq

platformasına çevirir. Naxçıvan Sazişindən bu günə qədər TDT regional sabitliyin möhkəmləndirilməsi, etimad mühitinin formalaşdırılması və enerji-nəqliyyat dəhlizlərinin koordinasiyasında aparıcı rola malik olub. Gələcəkdə planlaşdırılan birgə hərbi təlimlər, kibertəhlükəsizlik təşəbbüsləri və müdafiə sənayesi sahəsində sıx əməkdaşlıq layihələri təşkilatın Avrasiya təhlükəsizlik sistemində mühüm aktora

Cavanşir FEYZİYEV,
Milli Məclisin deputatı,
fəlsəfə doktoru

çevrilməsini təmin edəcək. Bu istiqamətdə Azərbaycan-Türkiyə mütəfəqiliyi TDT-nin strateji dayaqını formalaşdırır.

Azərbaycanın təşəbbüsü ilə həyata keçirilən nəqliyyat və enerji layihələri TDT çərçivəsində iqtisadi əməkdaşlığın dərinləşməsinə güclü təkan verir. Yaxın gələcəkdə Zəngəzur dəhlizinin açılması, Orta Dəhliz boyunca tranzit müddətlərinin azaldılması və Xəzər dənizi üzərindən logistika əlaqələrinin genişləndirilməsi türk dövlətlərinin inteqrasiyasını daha da sürətləndirəcək. Azərbaycanın bərpa olunan enerji sahəsində həyata keçirdiyi layihələr – külək, günəş və su enerjisinə yönələn sərmayələr – regionun ekoloji və iqtisadi dayanıqlılığını gücləndirir. Hazırda Mərkəzi Asiya, Azərbaycan, Türkiyə və Avropa arasında yaradılan “yaşıl enerji dəhlizi” layihəsi bu əməkdaşlığın strateji hədəfinə çevrilməkdədir.

Azərbaycanın azad edilmiş ərazilərində qardaş Türk dövlətlərinin iştirakı ilə reallaşan humanitar və infrastruktur layihələri böyük türk həmrəyliyinin praktiki ifadəsidir. Füzulidə Özbəkistanın inşa etdiyi Mirzə Uluqbəy məktəbi, Qazaxıstanın dəstəyi ilə yaradılmış Kurmanqazi

Yaradıcılıq Mərkəzi, Ağdamda Qırğızıstan tərəfindən tikilən məktəb, Cəbrayılada Macarıstanın layihəsi və Füzulidə Türkmənistan tərəfindən məscid binasının tikilməsi bu birliyin mənəvi dərinliyini təcəssüm etdirir. Bu layihələr təkcə qardaşlıq rəmzi deyil, həm də TDT-nin humanitar və mədəni diplomatiyasının real təzahürüdür. Qarabağ Bəyannaməsi də məhz bu qardaşlıq ruhunun siyasi manifesti kimi çıxış edir.

Türk Dövlətləri Təşkilatı sadəcə ölkələrimiz arasında iqtisadi və siyasi inteqrasiyanın deyil, həm də türk sivilizasiyası çərçivəsində müasir dövrün çağırışlarına uyğun yeni bir siyasi birlik modelinin ifadəsidir. Bakı, Şuşa, Bışkek, Budapeşt və Qəbələ Zirvə görüşləri bu inteqrasiyanın ideoloji, institusional və strateji əsaslarını möhkəmləndirərək, türk dünyasının birliyini qlobal miqyasda yeni bir mərhələyə daşıyır. Türk dövlətlərinin vahid güc mərkəzi kimi çıxış etməsi sülhün, ədalətin və inkişafın təminatına yönəlmiş regional birlik modelidir. Bu modelin hərəkətverici qüvvəsi kimi Azərbaycan yalnız TDT-nin gələcəyini deyil, bütövlükdə Avrasiyanın sabitlik və tərəqqi arxitekturasını formalaşdırır. Məhz bu səbəbdən sülh, təhlükəsizlik və davamlı inkişaf Türk Dövlətləri Təşkilatının yol xəritəsində başlıca istiqamətlər kimi öz əksini tapır.

TDT-nin fəaliyyətində Avropa İttifaqının üzvü olan Macarıstanın Baş naziri Viktor Orbanın iştirakı, TDT-nin qlobal siyasətdə koordinasiyalı mövqeyinin formalaşdırılması baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Bu, türk dünyasının XXI əsrdə geosiyasi qütb kimi möhkəmlənməsinə və beynəlxalq münasibətlər sistemində daha fəal rol oynamasına öz töhfələrini verəcək.

Qəbələ Zirvə Toplantısında qəbul olunmuş qərarlar TDT inkişafının növbəti mərhələsində vahid iqtisadi məkanın yaradılmasını, bütün türk coğrafiyasında insanların, əmtəə və xidmətlərin sərbəst hərəkətini, vahid müdafiə sisteminin formalaşdırılmasını və nəhayət, qlobal siyasət meydanında vahid mövqedən çıxış edilməsini təmin edəcək.

TDT minillərdən bəri türk xalqlarının arzuladığı, tarixin müxtəlif zamanlarında çox yaxın olduqları, lakin son anda xarici təsir və daxili anlaşılmazlıqlar səbəbindən reallaşdırı bilmədiyi ən müqəddəs arzuların həyata keçirilməsinə açılan bir qapıdır. Bu qapı bütün türk dünyasının sarsılmaz birlik, yüksək rifah və zəmanətli təhlükəsizlik şəraitində yaşayacağı gələcəyə açılan qapıdır.